

■ ■ ■ *Sorsörvényben* ■

■■■ NAGY PÉTER NEM KÖLTÖZKÖDIK MÁR ■

Az utóbbi hetekben, napokban néhány fiatal (negyven-ötven év közötti) ember is örökre eltávozott a környezetemből. Voltak köztük ismertek, célratorók, de csöndesek, már-már észrevétlenül éledgélők is, már ahogy az lenni szokott.

Az utóbbiak közé tartozott Nagy Péter is, aki fiatal rokkantnyugdíjasként csak tág időközökben mozdult ki a romosodó Macahalma majorból, ahol az egykor falunyi népből mára csak egy tucatnyi maradt. Azok közül is egyesek már elfele tekingetnek, ám Péter – tavasszal tett bevallása szerint – utolsóként akart távozni innen, mert amint mondta, itt mindig hullajtottak (hullajtanak) el annyit a terményszállítók, amennyi az ő jószágainak az abrakolásához újtól újig elegendő (volt). Meg azért is, mert „torkig” volt a költözködéssel, amire nagyon korán, még zsenge korában rákényszerült.

Szülőfaluja (szülőfalunk) Terján elárverezésekor ő még „pöndölyös” (három-négy éves) sarja volt az említett település legnépesebb családjának (tucatnyian voltak). Terján lebontása után (jobb választás híján) áttelepültek a szomszédos, ám szintén lebontásra ítélt Erzsébettelepre, amely kb. öt kilométerre feküdt Csókától éppen úgy, mint Terján, ám előnyére szolgált, hogy kövesút mellett helyezkedett el, ami megkönnyítette a közlekedést. De kedvezőbb fekvése sem menthette meg a lebontástól.

Így hát mielőtt leemelték volna a fejük fölül a födelet, Péterék ismét továbbálltak... Az említett településtől „hajításnyira” levő Macahalmára költöztek, amely akkor még népes volt ugyan, de már megkezdődött törzslakosságának a kiáramlása és épületeinek a bontása. Először a peremrészek épületei: csúrjei, góréi, óljai stb. tűntek el, majd a borsó szisziktelenítésére szolgáló préstéglás kénegezőt is lebontották, ám ez a sors a jókora színpaddal, söntéssel (ivóval) stb. ellátott, tehát a szórakozásra, művelődésre kijelölt épületet is utolérte. De a mesterek tágas, padlószobás hajléka és az intéző villaszerű, fürdőszobás háza (amely egy időben a négyosztályos iskolának is helyet adott) sem kerülhette el a végzetét. Végül már az újjáépítés idején épült ikerházak is eltűntek a föld színéről. A legújabb néhány lakás (a műút mellett) azonban megmaradt még, ezek egyikének volt a lakója Nagy Péter. Omladozó birodalmában látszólag túrhetően érezte magát, ahogy mondani szokás, bár legutóbbi beszélgetésünk alkalmával, a tavasszal aggodalmának is hangot adott. Attól tartott, hogy a már említett másik két lakóhelyéhez hasonlóan innen is hamarosan tovább kell állnia... És hát, sajnos, végül is igaza lett. Mennie kellett. És a helyére már aligha költözik be bárki is (éppúgy, mint az előző két esetben).

Nagy Péter pusztulással a nyomában élte le rövid, vegetáló életét, és végül hasonló helyzetbe került, mint azok, akiknek a szülőfaluját elárverezték, lebontották.

■ SZÁLLNAK A DARVAK ■

A homályos égbolton szállnak a darvak, majdnem olyan vonulatban szállnak, mint abban a régi filmben, amelyet illet kétszer is megnézni. Szállnak a darvak, és maguk után húzzák a hideget, talán éppen úgy, mint amikor egykor a szajáni gyerekek azt énekelték a néprajzkutató papnak, Kálmány Lajosnak, hogy „Daru, daru, mönj föl égbe, / Hujjints égyet a Jézusnak, / hogy adjon melegöt, a darunak mög teleköt...” A délre húzó keccses madarak rikoltása után hideg csönd hull a tájra. Az erőszakos, csípős szélben hosszan utánuk nézek, és úgy tűnik, hogy elmosódó ívük mintha zilálódna, töredezne. Vajon hiánytalanul eljutnak-e a „célba vett” melegebb vidékre? Vajon mikor és hányan szállnak vissza ide, a Kopó környékére erőt gyűjteni, hogy aztán még északabbra szárnyaljanak?

Könnyeket kicsaló, hideg, huzatos és fölszántatlan a határ. A túlméretezett csapadékosságtól annyira fölzótt, hogy gorombán visszahúzná a tűzök lábát, ha netán Európa legnagyobb vadmadara a határzónából visszatévedne ide, e határtalanul leépuült vidékre, ahol hiába próbálom betájolni egykori öreg vendéglátómnak a tanyáját. Sehogy sem sikerül... Eltűntek a régi mezsgyék, tanyaházak, utak, eltűntek vagy colstokként szétcsúsztak a tagosítás hatására.

Még élt az öreg, abban biztos lehettem, hogy lehajtott fejjel viharvert szállásán motoszkál, illetve püszmög, ahogy azt ő mondaná. Virradattól napestig tett-vett, „gyüszmékölt” falánk állatai és az időszitta kaptárok között. A természet ritmusához igazította az életét, és sorscsapásnak vette, ha néha be kellett mennie a városba „ezért vagy azért”.

Csak a „fene nagy muszáj” szólíhatta el lepedőnyi rezervátumából, amely immár teljesen összeolvadt a többi elpusztított tanya, kihült tűzhely térségével ebben a pogányul parlagosodó határban.

Amíg tehetete, kapart, mint a kurta, és fene nagy igyekezete eredményeként állítólag egy zsáknyi devalvált dinár, „rossz pénz” maradt utána... Mert végül is végérvényesen ki kellett mozdulnia csapzott, gyorsan szétfoslott birodalmából, és a városban, ahol mindig „kölletlenül” idegennek érezte magát, ott hantolták el, méghozzá a futballpálya közelében. Tán csak azért, hogy nehogy töretlen legyen a nyugalma ennek az egykori pusztai, bosszantóan „béketűrő” embernek.

Csak egy évtizednyi idő múlhatott el az árnyékvilágból való távozása óta, és lám, a múlt század elején földöngetett falak napjainkig már teljesen

KANYO E.

visszasimultak a makacs és számkivető bánsági földbe, ahonnan a régi, megboldogult falverők paprikás szalonnán és epörpálinkán sebtében földöngették őket.

Legalább az akácfákból egy vadhajást találhatnék... Ám hiába tekingetek, mert az öreg életvitelének megfelelően, hagyományos módon, tehát gyökerestül, a tuskójukkal együtt szedte ki a fákat. Így hát semmi, de semmi se maradt utána?!

■ JEGES LÉLEK ■

Távolról hozták a szomorú hírt, hogy nagyszerű ismerősöm, aki „maródin” sem ülhetett vesztég, s aki „gelebnyi” baja ellenére is eldúdolta (a hirtelen fölbukkanó okvetetlenkedők kedvéért) a feledésbe merülő kubikosnótát, azt, hogy „Járkál a kubikos a Temesnek partján...”, meghalt. Sajnos vele is szegényebbek vagyunk immár, és hát nem csak tegnap óta.

Szavai azonban még fölötlenek bennem, többnyire az elburjázott, mind fenyegetőbb munkanélküliség hatására. Mert ugyebár nagyon is ismerős ez a kín a földnek ezen a táján. Föl-fölbukkan a letűntnek hitt vagy remélt világ árnyképe, amikor az aprópénzzel is alig fizetett, gyötrelmes, sérvsúlyú munkáért is nagyon kellett kapkodni.

Járkál(t) a kubikos... Emberünk az elnyűtt hámon kissé babrálgatva, kissé szégyenkezve mondta:

– Volt rá alkalom, hogy éjszakánként titokban vittük egymásnak a hírt, hogy jó munka akadt... Szödelőzködünk. Mentünk, azt se kérdeztük a bandagazdától, hogy hova, merre, kihez. De hiába is tudakozódtunk volna, szófukar, hétpróbás ember volt a munka fölhajtója, nem mondta meg, hogy csak fél napot vagy esetleg egész napot kell a talicskát tologatnunk a fagyos dűlőutakon annak a „jó helynek” a megelégségéig. De ha beszédes kedvében is lett volna a bandagazda, arról a helyről akkor sem lett volna ajánlatos szólnia, nem mehetett híre, mert esetleg akkor a másik banda olcsóbb ajánlatot tett volna, mi pedig ott maradunk a hoppon... Mert volt olyan idő, amikor búvalbélelt falunkból a bírón, a jegyzőn, a papon és a tanítón kívül a többi férfi mind kubikolt, vagy kubikolni akart volna.

Ezért hát, mint valami cselszövők, a hideg éj leple alatt kilopakodtunk a faluból, s mentünk csatornát ásni, töltést erősíteni, és mindezt olyan nagy igyekezettel tettük, hogy főzni sem álltunk meg, jól megraktuk a bogrács alját tüzelővel, és azon egy szuszra (úgy-ahogy) megfőtt a kubikos szárma, vagyis a hajába főtt krumplics, mert hát leginkább azon tengődtünk.

Vásottak, rongyosak és hallgatagok voltunk, sose mosolyogtunk, habár olykor kincset is találtunk, ám azt gyorsan elvitték a múzeumba,

vagy ki tudja, hova. Csak fizetéskor (amikor a kevésből egy kicsit itlra fordítottunk), csak akkor jött meg úgy-ahogy a kedvünk meg a hangunk. Persze gyorsan lelembózódtunk, elfogyott a pénzünk, mehattünk keresni, s olyankor a jeges víznek is nekimentünk. Fél óráig iszonyatosan hideg volt a lék, ám aztán belemelegedtünk, nem éreztük sem a hideget, sem a lábunkat. Nem volt védőruhánk, senki sem törődött velünk.

Jeges lékek. Biztosra vehető, hogy azok a jeges lékek döntően hozzájárultak korai lerobbanásához, meg ahhoz is, hogy az említett, feledésbe merülő kubikosdalt nem énekelte el, hanem csak dúdolta, dúdolgatta: „Járkál a kubikos a Temesnek partján...”

■ MIHÁLY BÁ' ÚTJA ■

A mind jobban szaporodó új sírok között egy „megállapodottabb” állta el az utamat a minap. Az ovális képről ismerős ember nézett rám. Régen találkoztunk, ám akkor ott úgy tűnt, hogy kivehetően hallom a hangját. Mihály bá' körülbelül másfél évtizede esett át egy „nyaktörésen”, és csak bottal tudott járni, botladozni, de nem hagyta magát. Tamasztéknak is használva a kapát, irtotta kertjében a gazt (amelyekből néhány áttelepült a sírjára), s közben emígyen emlékezett ifjúságára:

– Az én nemzedékemnek nem valami fényes volt a fiatalsága. Tizenhét éves koromban kiűtött a világháború, s úgy alakult a helyzet, hogy a hat gyermeke közül nekem kellett fölvaltani az apámat, kocsival, lóval bevonulni a hadseregbe. Több száz kocsit kellett kiállítanunk akkor... Tüskösdrotot, töltényt és hasonlókat fuvaroztunk. Az ügyesebbek, huncutabbak hazaszívárogtak, amikor égni kezdett a talpuk alatt a talaj, én azonban maradtam. Csak az élelmen járt az eszem, hiszen még „növendék” voltam...

Nem sokkal azután fogságba estem, az angolok vittek magukkal Angliába. Még utcaseprő is voltam Londonban. Nagy volt ott a nyüzsgés, de a tisztaság is. A világnyelvet nem tanulhattam meg, mert a londoniak nem álltak szóba velünk, így hát csak egymással beszélgettünk az anyanyelvünkön. A munkaadóm, akihez beosztottak, hallgatag ember volt, csak mutogatott; megmutatta, hogy mit hogyan csináljak, és ment a dolgára. Azért nyelvtudás nélkül is bejártam a várost, sok volt a látni-, bámulnivaló benne, mindig valami lekötötte a figyelmem, így hát nem nagyon kínzott ködös Albionban a honvágy... Aztán meg, amikor elővett a mehetnékem, szóltak, hogy mehetünk haza. Ám az a haza már nem olyan volt, amilyenek otthagytuk... De hát London is más már, s közben újabb hadifoglyok bámulták a kirakatokat. Gondolatban még néha megfordulok ott, különösen a Londoni Rádió egy-egy adásának hallgatása után... De nem megyek oda én már.

Mihály bá' útja oda vezetett, ahová végül mindenkinek az útja vezet.

– Tán rokonod volt az öreg? – kérdezte az egyik lobogóhordozó, amire csak azt tudtam felelni kissé meglepetten, hogy majdnem... Néhány pillantást vetettem még a keresztre helyezett képre, és valahogy úgy éreztem, hogy a sírok közt jó ideig kísér az egykori hadifogoly homályosodó tekintete.

■ EGY ELHAGYOTT KISPAD ■

A fügefá szomorúan panaszolta egyik októberi reggelen, hogy (ődelszakiságát) megcsípte a dér. Aztán később a termelésből kiöregedett, de továbbra is gürcölő földműves azzal „hozakodott elő”, hogy már deres volt a határ... És valóban, azon a kispadon is, ahol korábban a beszédes öregember szokott üldögélni, a minap már zúzmarafele ült. Zúzmarás kispad, és sehol senki, ám ennek ellenére is hallani véltem a mokány öregember szavait, fel tudtam venni meséjének láthatatlan fonálát.

Mélyen visszanyúlt az időbe, mert leginkább az öregapjával kezdte emlékeinek a teragetését. Azzal az egykori tűzokbajszú kubikkossal, ki csaknem száz évig élt, és az árnyékvilágból való távozása előtt meglepett sértődöttséggel kérdezte a gyóntatójától, hogy „mit vétettem én a teremtőmnek, hogy ilyen hamar elszólít?!”

Általában nyugodt volt az öreg, csak akkor emelte föl a hangját (s talán néha a kezét is), ha az unokája elmulatta vagy szerinte valamilyen haszontalanságra költötte el a zsebpénzt. Olyankor rosszallóan hajtogatgatta, hogy a hajnalig tartó tivornya meg az ezüzláncú zsebóra nem vezet semmi jóra.

– Tedd be a pénzt a bankba – okítgatta unokáját, ám hiába... Persze voltak, akik ráhallgattak, és rá is fáztak. Tönkrement a bank, és elúszott a pénzünk.

– Én meg legalább duhajkodtam néha, s olyankor fél éjszakán át úgy éreztem, hogy nemcsak az alvóg, hanem a fölvég is az enyém.

– No de azért nekem is vészett el pénzem, persze, más úton. A régi, a két világháború közötti világban beálltam kubikosnak, vagyis öregapám nyomdokába léptem. Utat építettünk a balkáni hegyek között. Csúnya kemény ott a föld, majdnem szikrázott, és vérhólyagot tört a csákány. Ennek ellenére három hónapot valahogy kihúztam, aztán meg leléptem...

– Pedig akkor már a mindig morcos vállalkozó dinárfizetség helyett arany ékszereket kínált. Nagyon erőlködött, erősködött a minden hájjal megkent gazember, de akkorra már elég jól kiismertük, és nem vettük el tőle a ki tudja, honnan szerzett karpereceket és jegygyűrűket, amelyeket biztos, hogy nem egyenes úton szerzett (ennek ellenére semmi büntudatot

nem mutatott, mert azoknak a fajtájából való volt a mihaszna harácsoló, akik dicsekedni szoktak a fogyatékoságukkal, mert hát ott, ahol ő született, nemigen ismerték a szégyent...). Tehát nem kellett az aranya, mert minden bizonnyal azt mondta volna a csendőrségen, hogy loptuk.

Hasonszórú hatáságaik meg biztos, hogy nem a mi makogásunknak adtak volna hitelt (csak törve beszéltük az államnyelvet), hanem a „kenetes” szavakra hallgattak volna – mondta, s legyintett a kezével, de közben meg-megcsillant a szeme. Most meg a napokba a zúzvara csillogott az elhagyott kispadon helyette.

A fázós fügefa bizonnyal kizöldell tavaszra. Az is lehetséges, hogy az elhagyott kispadra egy másik öregember telepszik; másik öreg, másminlyen emlékekkel, tanulságos, igaz mesével.

■ KÍNOSAN ELNYÚJTVA ■

A kurta gyászmenet láttán a járókelők egy része megállt, a többiek meg közömbösen lépkedtek tovább. Miközben közülük az egyik (vén antialkoholista) csorba fogai közül kiszűrte, hogy „a Korhel Mihály”, s távozóban csak akkor nézett még egyszer vissza, amikor a „rozoga” banda a sarki épület felé fordulva azt fújta kínosan elnyújtva, hogy „... búcsúzik a fészketől” (mármost a darumadár). S valóban, Korhel Mihálynak ott, abban az épületben volt a „fészke”. Ám már jó néhány éve kiborult onnan. A kocsmát ugyanis becsukták, „átlényegítették”, és azóta már csak a fiatal, szakképzett tekerceselőknek volt fenntartva a hely.

Korhel Mihály is mesternek tanult ugyan, de közbeszólt a balsors. Hiába tette le jelesre a záróvizgát, nem kapott munkát. Csak csalogatták... Egy-két évig a megadott időben rendszeresen megjelent a munkaközvetítőben, de amikor rájött, hogy hasztalan a fáradozása, megfelezte az utat. Vagyis megállapodott a házikója és a munkaközvetítő iroda között körülbelül félúton levő kocsmában, amelyben annak virágkorában tekepálya is működött, sőt szüreti és pirosalmabálat is rendeztek, meg hát egyszer-másszor „lajbhisagításra” is sor került.

Emberünknek törzsasztala is volt a söntés közelében, és amikor ott elfoglalta a helyét, a „hidrogénezett” pincérnő máris vitte neki a (leginkább hitelvonal fölötti) szódával jócskán „megijesztett” pecsenyebort. Korhel Mihály kimérten kortyolgatott, s ha nem volt már mit ízlelgetnie, húscentinyire megemelte az üres poharat, és máris jött a következő adag.

Olykor hasszan és megrögzötten nézegetett a pohár aljába, mintha csak azt akarta volna szavalni Végvárival, hogy „Leszek az alj a fölhajtott kupában...” Néha meg föl-fölkapott fejfel figyelte az utca mozgását, s közben szemének a sarkában megjelent az a bizonyos kunzivatar... Sűrűn

tetovált karjával felkőnyökölt az asztalra, s akaratosan a száját csavar-gatta. Ám ha belépett valamelyik gazda, s kurtán azt mondta, hogy „no, akkó...”, akkor megenyhült, s szótlánul követte alkalmi munkaadóját.

Ha ítéletidő közelgett netán, akkor Korhel Mihály két ember helyett is gyűjtötte, hányta a traktorkocsira a szénát, mintha az a szálás takarmány a sajátja lett volna, olyan volt a napszámos vihartól sarkallt igyekezete. Kapós is volt, míg bírta szusszal. Aztán meg már az utóbbi időben más, fiatalabb munkanélkülieket szolgáltattak meg a gazdák, Korhel Mihályt már csak kegyelemkenyéren tartották. Mind kevesebbet mutatkozott, fogyasztott a számára túl hangos új, „csiricsaré” kocsmában, ahol egy kettős fronthatású napon az asztala és a pohara már hiába várta.

Mi maradt utána?

Egy elhanyagolt külteleki házikót és háromnegyed holdnyi lapályos szántóföldet hagyott arra („a jótevőjére”), aki eltemette. Mert hát akár-milyen számkivetett volt is a megboldogult Korhel Mihály, azért ő sem maradhatott a föld hátán ezek után.

■ MAGÁBA KOMORODOTTAN ■

Erzsi néni távozása óta szokatlanul kihalt, sőt magába komorodott sarki lakhelye. Nem szeretek erre járni, habár utolsó találkozásunkkor a néni arról számolt be, hogy fölkészült a távozásra, megcsináltatta sírhelyét, úgymond: az se legyen másoknak a terhére.

– Mert nyolcvanon túl már nem nagy csoda, ha a halandót hirtelen elszólítják – mondta szelíden, ám azt is hozzáfűzte, hogy az apja a sors kegyeltjeként meghaladta a száz évet, és csak utána távozott az árnyék-világból... Az egyik őse pedig százhárom évig élt, méghozzá másodvi-rágzású faként. Kilencven év körüli lehetett, amikor kihullottak a fogai, és elvesztette a szeme világát, ám századik évének a fordulóján valóságos csoda várt rá. Ismét kinőttek a fogai, kisarjadt a haja, és visszanyerte a látását. Holdvilágnál is olvashatott, ha volt mit.

Az általam már magányos néniként ismert Erzsi néni nagy családban nőtt föl, hiszen az apja kétszer nősült, ennél fogva volt köztük „az anyém, a tied meg a mi gyerekünk is”. De nem tettek különbséget köztük a szüleik. Mindenből mind a kilencnek egyformán dukált. A legfontosabbakból nem szenvedtek hiányt, hiszen negyven hold föld és két tanya állt a rendelkezésükre. Az egyik tanya az Arankán átívelő Kilenclukú hídnál, a másik meg a szanádi határban állt. Erzsi néni a Valkányi úti tanyán nőtt föl, s már csitri korában Mokrinba (Homokrév) járt a piacra néhány nagy kosár tojással, gyümölccsel stb. A bálba meg a közeli Feketetóra ment, mihelyt felcsöpörödött. Akkor, a két világháború között németek

is éltek ott, a napjainkig nagyon megfogyatkozott faluban. S a sváboknak nevezettek körében igen kedvelt volt a keringő, a valcer, amit ő is szívesen járt, még azután is, hogy egyszer megszólta az édesanyja.

Ez az eset Erzsi néninek nagyon az emlékezetébe vésődött, éppen ezért idézzük még egyszer föl.

– Egy ünnepi mulatságra ő (az anyja) is bejött a bálba, hogy megnézzé, hozzám való gazdalegényel táncolok-e. Kezdetben csak fészkelődött, de amikor elkezdtünk hevesen keringőzni, ugyancsak megrökönyödött...

Ő, akit az élete leginkább csak a tanyához kötött, és csak a csárdást tudta, csak azt tartotta táncnak, fölhányta nekem, hogy helytelenkedek... Az apámnak meg bepanaszolta, hogy „nem is táncolnak ezek, hanem birkóznak...”, ám az apám, aki huszárként sok helyen megfordult, Bécsben és Temesvárott is járt, csak nevetett rajta.

A sógorom meg heccelődve azt mondta:

– Az anyád nemjóját, majd megtanítalak én kesztyűbe dudálni... – s ezzel fölrántott, kevélyen forgatott, csattogott a csizmája, sokáig járta, cifrázta, nógatott, de hiába, mert nem jutottam annak a bizonyos halálra táncoltatott lánynak a sorsára. Még azt se mondtam neki, hogy „hallja kend, hagyja már abba”, hanem csak kipirulva jártam a frissest, de az is igaz, hogy utána ringatás nélkül is elaludtam – mondta, és milyen jó volna, ha ízes, igaz meséjét még folytathatná. Ha nem komorodna rám az a sarki ház.

■ CSAK AZT LÁTTA, AMIT MÁR ELHAGYOTT ■

Ritka és elég nagy érdeklődést kiváltó ünnepi rendezvényen vettem részt a napokban egy félretolt faluban, apóka gyéren kivilágított falujában. Gyöngé volt a világítás, és a kósza felhőktől takart tavaszi csillagképek alatt csak a halvány körvonalait láttam annak az épületnek, ahol apóka csukott szemmel üldögélt a bekandikáló kikeleti napsütésben. És mivel be volt hunyva a szeme, csak azt láthatta, amit már elhagyott.

Régi történetek sokasága sorakozott mögötte, mert hát ő még a tizenkilencedik századnak a végén született, és élete majdnem átívelte a huszadik századot, amelynek az utolsó évtizedében azonban elszólították, amit ő nem is igen bánhatott, hiszen nyomasztó terhekkkel is megpakolta az árnyékvilág.

Apóka tehát öregebb volt, mint falujának a temploma, amelyet 1901-ben építettek, és nagyon ráférne már a javítgatás. Sokáig csak imaház volt a faluban, ám a pap nemcsak ott, hanem az iskolában is buzgólkodott. Hetente kétszer is tartott hitoktatást. Akaratos ember volt az az egykori pap, nem akarta megengedni, hogy (a falu emelkedett részén)

a községháza a templom mellé kerüljön, és ennek a következtében két pártra szakadt a falu akkor még nyüzsgő lakossága. Papi pártira és a jegyző mögött fősorakozókra. Végül az utóbbiak kerekedtek fölül, s ezért a pap nagyon megharagudott a „nyájára”, és úgy elment, hogy vissza se nézett...

Kis idő múltán azonban új pap telepedett le a faluban, évtizedekig új papok álltak a továbbállók helyébe (egy időben az itteni Bánság első püspöke, a fiatal Jung Tamás is Jázován hirdette az igét), ám már több évtizede nincsen kint lakó papja a szikesen vegetáló falunak, pedig akadna dolga, mert továbbra is igen sok a temetés...

Apóka is sok temetésen vett részt, és egy évszázad előttire is emlékezett, mert hát a rajongva szeretett nagyapját temették akkor. Sokáig gondozta megbecsült elődjének a sírját, még akkor is, amikor új temetőt nyitottak, amely már egy ideje szintén régi temetővé vált. Aztán egyszer a régebbi régi temetőben a szövetkezet egy huzatos épületet épített, s annak alapozása közben a falverők egy sértetlen új kalapot kapartak elő, megdöbbenve „mustrálgatták”, ám már nem akadt közülük olyan, aki a fejfedőről ráismert volna annak egykori viselőjére.

Gatyás, vászoninges elődeiktől eltérően apókaék már (ifjú korukban) nadrágban és csizmában léptek be a kocsmába, és az eshetőségre számítva a csizmaszárban leginkább a kés is ott lapult, mert nagy volt a zsúfoltság, tolongás. Hiába osztották föl „fértályokra” az utcát, a szilaj fiatalság nem győzte kivárni, hogy rákerüljön a sor, ezért hát gyakran egymás tyúkszemére léptek, kötekedtek, öntörvényűen „röndözködtek”, és meg-megcsapolták a „rossz vért”.

Ilyen és ehhez hasonló eseményeket rángatott elő apóka utolsó találkozásunkkor a múltból, ami már annyira elmúlt, hogy halvány nyoma, emléke is alig maradt.

■ EZ A HÁZ ELADÓ! ■

A mellékutca egyik megviselt kis házának az ablakában szálkás betűkkel írott kartonlap van a kiszikkadó muskátlihoz támasztva: Ez a ház eladó!

– Beteljesedett tehát – gondolom, és a szemerkélő esőben igyekszem földézni a házikó korábbi lakójával való utolsó találkozásom főbb mozzanatait.

Erőltetett derengésű tavasz volt akkor, és néhány munkás foltozgatta a temetőbe vezető utat. A járdán pedig két kamaszosodó gyerek rakoncátlankodott. Kihívóan incselkedtek a bukással. Anélkül, hogy fogták volna a bicikli kormányát, csellengve, már-már keresztbe fordulva kerékpároztak, cirkuszoltak. Megúszták-e a csúnya bukást, csont- és pályatörést?

A rakoncátlan gyerekek ellensúlyozásaként tűnt föl előttem (az említett, már megboldogult) kérdőjellel görnyedt nénike. Bot helyett egy minikerékpárra támaszkodott, és minden erőfeszítése ellenére is alig haladt előre. Gyakran megállt, ám nem emelte fel a tekintetét. (Ki tudja, mikor nézett föl utoljára az oromfalakra és az égre?) Nyolc évtized terhével a vállán igyekezett kültelki magányába, nem érdekelték a padlásszobák és a báránnyelők.

– Tán a nyugdíjáért tette meg ezt a hosszú utat? – okvetetlenkedtem jobb dolgom híján.

– Dehogy, nincs nyugdíjam, meg földem sincs, csak kertem van, de az is bajnak... Mert egy részére rárogyott a szomszéd kerítése, ám nem törődik velem, nem állítja helyre. Pedig mennyit hőbörögtem, meg könyörögtem, hiába. Pedig hagymát akartam oda dugtatni. Igaz, olcsó volt az ősszel a vörshagyma, de nekem nincsen bevételem, így a kevés is sok, ha ki kell adni. Meg kell termelnem a konyháralót, hagyma nélkül nem maradhatok, anélkül nem lehet főzni, hagymateát inni.

Ezért hát bosszúsán és tehetetlenül becsusszogtam, „bekarikáztam” a község házára a felügyelőhöz, hogy igazságot szolgáltasson. Némi várakozás után a főnök fogadott, és megnyugtatóan, hogy majd intézkednek... Ők könnyebben mozognak, mint én, ha akarnak.

Sajnos, nem néztem utána, hogy a felügyelők vagy a felügyelték segítettek-e idejében a nénikének, mert most már hiába igyekezzenek. Elhantolták a kertjénél jóval nagyobb sírkertben, amelynek a kapuja megdőböntő optimizmust sugall, aranyszínű betűkkel ugyanis azt hirdeti, hogy „föltamadunk.” Nem tudom, hogy annak a kérdőjellel görnyedt nénikének volna-e kedve föltámadni. Földre szegezett szemmel, számkivetetten továbbra is bukdácsolni ebben a mind sötétebb árnyékvilágban. Ki tudja?! Ki tudhatja, hogy abból a „lélekszipantó”, mérhetetlen magasságból milyenek látja fölgazlott kertjét, és ezt az egész „kizsigerelt” tartományt.

■ ÁTGYALOGOLT A HUSZADIK SZÁZADON ■

Reggelenként gyakran találkozom a serényen lépkedő Franci nénivel, Csóka legidősebb asszonyával, amint utcavégi házából megy vissza négy lánya közül a legfiatalabbhoz, Máriához. Néhány éve ugyanis összeköltözött a két egymáshoz öregedett özvegyasszony, ám azért Franci néni a saját házához is rendszeresen eljár rendet tartani. A múlt ősszel pl. serényen meszelt is, s amikor azt szóvá tettem, röviden és huncutkásan, a kérdésre kérdéssel felelt:

– Mért, nekem nem szabad meszelnem?

Dehogynem, csakhogy ő már meghaladta a száz évet. Két házasságból négy lánya született, tucatnyi unokája és dédunokája, valamint négy ükunokája is van.

Szokványos kérdésemre, hogy nem fázik-e, félhangosan mondja:

– Ilyenkor szaporábban szedem a lábam... Sőt, tűzfát is aprít, zavartalan az álma, jó az étvágya. (Mindegy, hogy mi, csak hús legyen! – mondta egyszer korábban, de gyakran a tejjel is beéri.)

– A nagyobb nyavalyák elkerültek eddig, csak a fogam tartott volna még ki, de lehet, hogy újév után majd újak nőnek – jegyezte meg félig élcélődve, és hát miért ne?

Franci néni a fekete kereszt közelébe érve is szaporán szedi a lábait, hosszan nézek utána, érdemes, mondhatom, ő ugyanis átgyalogolt a huszadik századon. Anyakönyvi rovatában az áll, hogy Fábrik Franciska Etelka 1897. szeptember 28-án született Csókán. Szülei Fábrik Antal és Puskás Teréz, keresztszülei pedig Hornyák Mihály és Korponai Mária voltak... Legrégibbi, egy évszázados emlékei felől érdeklődve Csóka legidősebb lakója elmondta:

– Korán árvaságra jutottam, anyám kislány koromban szülés közben meghalt. Apám zenész volt, a Korponaival, a Lipóttal, meg egy zentai pikulással, a Péterrel zenéltek a Siha-féle, később Korponai-kocsmában. Nem volt, aki vigyázzon rám, ezért a zenészek körül lábatlankodtam, billegtem, táncoltam, míg el nem álmosodtam, akkor lefektettek két székre a sarokban. Anyám után nemsokára az apám is meghalt. Csehák György és a felesége, Ceglédi Etel néni fogadtak örökbe. Szigorúan neveltek. A délutáni bálból, mire a teheneket hazahajtották a járásról, nekem is otthon kellett lennem. Később a vőlegényjelöltem, a Zsoldos József a nagybábla is kikért. Nevelőapám eleget tett kérésének, de fennhangon megjegyezte: „Ide figyeljetök, ketten möntök el, de nehogy hároman gyűjjetök vissza!...” Tizenegy óráig volt szabad kimaradnom, ám akkor volt a táncnak a legjava. Egyszer belefeledkeztem a multságba, és tovább maradtam, de az öreg eljött értem, és a kör közepén végigvágott rajtam, hazaiszoktam. Nem sokkal azután a Zsoldos elvett, ők nem álltak rosszul, de munka is volt bőven. Dolgoztam a dohánybevéltóban, a nagypincében meg a határban is. Korán mentünk el, és későn értünk haza. A gyerekek még aludtak. Ettek, amit találtak, de hála Istennek, szépen felnőttek, föltaálták magukat az életben, és rajtam is segítenek, mert mivel nem tudtam összeszedni a munkáéveimet, meg mivel a második férjemmel, az Izidorral nem esküdtünk meg, így kimaradtam a nyugdíjból, kiadások pedig hát vannak. Szerencsére egy kis támogatással fönnt tudom tartani magam még száz év elmúltával is.

Mint akik hátvást mennek előre, és így csak azt látják, amit már elhagytak, ismételten a régi eseményeket feszegetem.

– Kislánykoromban egyszer a templomtorony hirtelen leégett. Az oldalajtón tódultunk ki, de akkor már hullottak az üszkös gerendák és a harangok... Egy időre elnémult a torony. Egyszer aztán egy délután ismét megkondult a harang. A libákat őriztem az aljban, és olyan szépségnak tűnt a váratlan harangszó, hogy sírva fakadtam. Három férfi húzta föl a harangokat, és amikor elkészültek, poharat üritettek a jól végzett munkára, majd a poharakat ledobták, és láss csudát, a három kis pohár közül egy épen maradt.

Franci néni gyermekkorában épült a nagypince (a Bánság nagyságrendben második ilyen létesítménye), aminek öblös hordóiba azonban az idén szüretelt szőlőből nemigen kerül bor. Akkor érkeztek az uradalomba az első Fowler gőzgépek, az iskolában pedig Raffai tanító úr fegyelmezte nádpálcájával a dobogót is megszálló nebulókat. Hol vannak már azok a zsúfolt osztályok? És mivé lett a kisiskola?! Az idén ugyanis kidőlt a nyugati fala... ám Franci néni nem jár arra. Megvan az ő bejáródott útja, amely elvezette, íme, az újabb évszázadba.

■ DALTALANUL ■

A kiadóra sikeredett ünnep lehetőséget nyújtott egy kis kiruccanásra. A távoli tájak helyett azonban csak a közeli, szétzilált tanyavilágot látogattam egy kis termékeny csöndre, biológiai derűre számítva. Az egykor szélesebb dűlőútnak már csak az egyik oldalán látható néhány tanyaház, melléképületekkel szorosan körülbástyázott szállás. Kintről szemlélve a hagyományos hangulatot árasztja az ünnepre előkészített rend, ám bent már megtévesztő az átrendeződés.

A rádióban egy érdes hang a méhészet és a gyümölcsstermesztés összefüggéséről magyaráz már-már lélegzetvétel nélkül. Amint azonban helyet foglaltam a konyhaasztalnál, elhallgattatták a régi, varázsszemes készüléket, pedig a nagy „hatásszünetekkel” induló beszélgetésünkhöz egy kis háttérzene sem hatott volna zavaróan. Egy-két régen hallott dal a Szent György napra megérkező fecskékről, netán a darumadárról, amely magasan száll, és szépen szól... De daltalan maradt a tanya.

A kérdésemre, hogy mikor énekeltek utoljára, tanakodni kezdtek a háziak, az évszakok ritmusához igazodott idős házaspár. Végül kiderült, hogy évekkal ezelőtt az egyik lakodalomban engedtek a csábításnak, kerekedett éneklésre a kedvük, azóta azonban a mosolyra is mind ritkábban, kevésbé futja.

– Nem való az már nekünk – mondták félszegen, ám rokonuk lakodalomban annak emlékezetes menyegzőjét azért mégsem ülheték végig hangtalanul, mert még valaki azt hihette volna róluk, hogy a becses

ajándékot „gyászolják”. Így hát félhangosan elénekelték néhány nótát, idézgetve egykori önmagukat. Mert hát annak idején, amikor még az időközben „egy szálíg kihullott” öregek nemzedéke igazgatta e vidéken az élet sorát, ünnepek, batyubálak alkalmával éjfélre már a nagygerendáról is leverték egyesek a meszet. Nem sokat kellett arra várni, hogy a plafonig érjen a vigasság.

Dávid bá’, a tanyavilág nótafája már szürkületkor beállított a zenekarral, s amikor a minden hájjal megkent hangászok belekezdtek a gazda nótájába, világossá vált, hogy reggelig itt nem lesz nyugalom.

Mit szólna, ha még szólni tudna, ehhez a nagy „kukasághoz” Dávid bátyánk? Aki két-három éjszakát is egybetoldott olykor, és hetekig sem vett vizet a szájába, nehogy elrontsa a gyomrát. Három-négy határban minden időben és csaknem minden tanyának az ajtaja kinyílt előtte, s amerre csak járt, dal fakadt a lába nyomán. Helyenként még mindig úgy mesélnek róla a maradék tanyákon, mint egy legendáról, mint a régen voltról és soká leszről.

Sajnos az öreg mókás, nótás ember kezéből a sárba hullott a jelképes stafétabot. (Köd előtte, köd utána...) A kiadós ünnep sem csal már a tanyaiak ajkára nótát, mind egykedvűbbé, ridegebbé válik szokásaink egykori melegágya, dajkálója, dédelgetője, a pogányul szétzilált, maradék tanyavilág.

■ KORMOSODÓ FŰSZÁLAK ■

A Nagy út mentén is kormosodnak már a füvek, hideg érintésüktől szaporán kapkodja fejét a nyáj. A beszédesnek nemigen mondható juhász föl-föltekint az égre, s közben hétpróbás gamósbotját szorongatja. Előbb függőlegesen, majd vízszintesen tartotta, amikor az egyik birka a kergét megjátszva kivált a falkából, s kószálásra adta a fejét. Amint azonban ráirányult a bot vége, a puli tüstént intézkedett, nyomban visszakergette az eltévelyedőt, s arra is ügyelt, hogy buzgólkodásával a békésen legelészők nyugalomát ne zavarja.

A fiatal kutyákkal megesik, hogy túlhajtják a szakadár birkát, de a veterán Pajtás nem szokott tévedni. Ez alkalommal is „megembereli” magát, megkönnyíti gazdája dolgát, aki éppen ezért a kosztot is megosztja vele. Több éve ballagnak már együtt e széles út térségében, redőiben, jól ismerik, talán kedvelik is egymást. S ha majd végképp kivénhed a Pajtás, gazdája akkor sem kergeti el, a sintérnek sem adja oda, hanem mindaddig eltartja, ameddig életjelt ad, utána pedig csöndesen, révedezve elhantolja. Hiányát a birkák is észreveszik majd, de elég gyorsan hozzászoknak az új kutyához.

No, nemcsak a tanulatlan kutya, hanem a szamár is szétugraszta a nyáját. Az ilyen állatot legjobb pányván tartani vagy András-nap után egy jókora kocával együtt földolgozni.

Félórányi érdeklődésem eredményeként azt is megtudtam, hogy:

– Van, aki a kecskét kicsapja a birkák közé, de nem jól teszi, nem oda való jószág az, lejárhatja a juhnyáját. Legjobb, ha saját maga vagy a hozzá hasonlók bandájában marad – jegyezze meg a nyáj őrzője, s otthonos szótlanóságába burkolózva megindult a nyárfaligetes hajlat felé, én meg a műút, azaz a növekvő ártalmak felé vettem az irányt.

■ HÓNALJNYI LAPÍTOTT KARTONDOBOZ ■

Az ünnep díszei már lekerültek a fenyőfákról és a Tiszára táruikozó város központjáról. Kissé kényszeredett hétköznapiok szűrkitik az utcákat, még a piacokat is, ahol a forgalom jóval lassúbb, mint egy jó évtizede, a boltokról nem is szólva... Az üzletek előtt annak idején a „köletlenkedő” gépkocsik között egy cifra csacsifogat is föl-fölbukkant. A jámbor igavonón díszes hám feszült, a szamárfogatos gazda pedig bekecsben és sísapkában feszített a kordén, mögötte kartondobozok tömege rázódoott. Púpos volt már a rakomány, ám azért a szamár a boltajtók előtt továbbra is megállt, nem hiába, hiszen sok kidobott doboz várt elszállításra.

Torlasszá válhatott volna a göngyöleg, ha például az önkezedeményező csacsifogatos nem serénykedett volna folyamatosan, de „csipkedte magát”, mert a fagy kutyaí gyakran föluggattak, fűteni kellett, és hát a szemet meg a tűzifát akkor sem adták ingyen.

Még csak a derekánál tartunk a télnek, tehát fűteni kell, ki mivel tud. A város központjából a kültelek felé tartó, erősen szakállas, nyűtt ruházatú férfi kartondobozokkal (is) igyekszik enyhíteni a tél haragját, hónaljnyival cipelt a minap (persze lapítottan) belőlük. Mert hát ezekért most sem kell pénzt adni (de ugyan miből is adna?). Gyorsan és jól ég a ragasztós kartonpapír, csak hát sok kell belőle, mert gyorsan kell etetni vele a tüzet, de hát ha ló nincs...

Állítólag húsz kisebb-nagyobb „kutiból” van egy jó fűtet, ami fölér két kéve rőzsével, persze gallyat, rőzsét is ajánlatos a tűzre tenni, mert akkor a tűzhely tovább tartja a meleget.

Hónaljnyi lapított kartondoboz. Emberünk csak ennyit tudott öszszeguberálni. Ennyiért kár lett volna befogni a kicsi csacsit, ha ugyan megvan még a jámbor állat, ha nem tűnt el az elmúlt évtized kegyetlen bugyrában a boltok egykori, a mainál jóval nagyobb forgalmáról tanús-kodó sok-sok kartondobozzal együtt.

KANYÓ É.

■ FÉLREDOBVA ■

A félredobott és mind jobban foghíjasodó falu házairól már messziről lesír, hogy itt főleg idős emberek, lassú mozgású nénikék laknak. Az egyik ilyen „lézengő” sorsúnak megtörtem egy kis időre a magányát. Tiszta egyhangúságban állnak a régen földöngetett, itt-ott kihívóan pókosodó falak között a bútorai. A székek szabályosan körülfogják a mintás terítővel letakart asztalt, ahol azonban hónapokig csak a magány üldögél... És hát ami nyilvánvaló, minek arról beszélni, a szót szaporítani, ezért hát vidámbb események felől kérdezgettem a nénikét, ifjúsága lélekemelő eseményeit szerettem volna föleleveníteni a régi falak és képek között.

– Korán munkára fogtak, mert akkor itt az volt a divat, hogy aki már megkereste a kenyerét, az a bálba is eljárhatott, amire engem sem kellett noszogatni. Igaz, hogy először pironkodva lopakodtam be a zsúfolt kocsmába, ahol már régen megszűnt a vidámság, s a söntés helyén kiszáradt üvegek porosodnak.

– Sokan voltunk, kivagyiskodók is akadtak közöttünk. Az egyik leszámolás halállal végződött. Nem miattam, hanem egy másik lányért mentek össze a legények. Én nem sok alkalmat adtam nekik a verekedésre, mert korán férjhez mentem, az első kérőmhöz. Háborús idők szomorítottak bennünket, szűkösen voltunk, de azért a lakodalmat megtartottuk. Hétfőn volt az esküvőnk, de a zenészek már vasárnap este megérkeztek Kikindáról, és kedd estig muzsikáltak, alig humtak egy kicsit, kitartóan húzták a nótákat, amelyek közül már egy sem jut az eszembe...

Régen volt itt lakodalom, meg a búcsúra is kevesebben jönnek, mint korábban, de azért az innen elszármazottak közül a kitartóbbak még olyankor hazalátogatnak, fölragyognak az arcok, és az időjárástól függetlenül melegség árad szét a fölmázolt szobákban és a fölsöprött utcán. De nem sokáig tart a búcsú, az együttlét, mert már alkonyat előtt fölpakolnak a hazaiból az elszármazottak, és elhajtanak a környező vagy távolabbi települések felé, mert ők már ott vannak otthon. Persze egy kis ideig még érezni lehet hűlő jelenlétüket.

– Aztán a helyére rakom a székeket meg az edényeket, a maradékot kiöntöm a kutyának, és magamra zárom a kiskaput.

Hát igen, a búcsú még nem kopott ki az életünkből, de már az is alaposan megkopott, és a magukra maradók minden bizonynyal sokáig érzik még a búcsúzás fájdalmasan abroncsoló szorítását, amely – ugyebár – bensőleg okoz tarjagot, véraláfutást.

■ A KANAPÉN VESZTEGELVE ■

A műút közelében, sűrű, csupaszfák gyűrűjében álló tanyaház melléképületének a kéménye gyapjasan füstöl.

– Jó a huzatja – nyugtázzuk, és benyitunk a disznótor jeleit magán viselő konyhába. A háziasszony, ahogy mondani szokás, alig látszik ki a munkából, bár szokásához híven most, a tél dereka táján is a napnál jóval korábban kelt, és az évszaknak megfelelően legelőször a búbost „etette” meg.

Olcson, jól kijönnek a tüzelővel, a szikrázóan fehérre meszelt kemen-cét szárízékkal fűtik, és hát abból van bőven. Ám fönt, a korszerűsített lakásban villany- és örökégőnek nevezett kályhájuk is van, és a bútorok is korszerűek, de kérésünkre a régi, hagyományos bútorok között maradunk, pontosabban a kanapén vesztegelve beszélgetünk.

Mormolásszerűen a hajdani nagy murikról, így a Somogyi-féle zenekarról is szó esett, már azért is, mert a hatvanas években az a zenekar húzta „majdnem az ájulásig” a talpalávalót vendéglátónk lakodalmasában. (Ha fölmennénk a tisztaszobába, képeket is mutatnának arról a kiadós lakodalomról.) Néha úgy tűnik, mintha az említettek nem is vele, hanem valamelyik közeli, kedves ismerősével történtek volna meg, mondta a gazda, majd az adahatári szövetkezeti otthon egykori zenés-dalos zsúfoltságára terelte a beszélgetést, nyomatékosan megjegyezte, kár, hogy akkor nem fölvételezték a sokadalmat, mert úgy hihetőbb lenne mindaz, amit az említettről az emlékezete megőrzött.

– Nagyon fölvelt hely volt akkor az otthon, félezren is összeverődünk a multságra, nagy terület fiatalága vigadott ott, én sem maradhatam ki belőle. Nagyon szerettem táncolni, talán azért, mert az egykori Csúzdiban (az adai nagyút és a szenttamási út kereszteződésénél állt az az iskola) nem csak olvasni, meg számolni, hanem táncolni is megtanítottak bennünket. Zenés-táncos műsorainkkal bejártuk az egész környéket, örültünk, hogy kimozdulhattunk, hogy másoknak is örömet szerzünk, jókedvet viszünk... Amikor még fiatal házások voltunk, rendszeresen és tucatnyi helyre eljártunk, bandáztunk, vigadtunk. Nálunk is összejöttek a rokonok, barátok, elég gyakran és elég sokan, olykor negyvenen is bezsúfolódtunk az első szobába, de egyszer rajtaütésszerűen fölhagytunk ezzel a szokással, mert a bútorok, a szőnyegek nem tűrték a kicsapongó összejöveteleket. Azóta a tévében nézem, hogy mások hogyan vigadnak, táncolnak, muriznak, s a hatásukra néha késztetést érzek, hogy eljárjam a kállai kettőst, de gyorsan lehűtöm magam, s a muri helyett megnézem a jószágokat, hogy körülöttük rendben van-e minden.

■ NEM LÁTSZIK A VÉGE ■

Ülepedünk, egyre csak ülepedünk, mind jobban leülepedek. Most már a közeli és jámbor mezőváros térségébe is ritkán, csak elvétve jutok el. Mert a busz ára sok minden másra kell, a szolgálati kocsiból pedig hiányzik az üzemanyag, a kerékpárt pedig kímélem a rázósabb úttól, mert meglehet, hogy nemsokára mankóként is használnom kell... Ilyen körülmények között az ottani ismerőseimről keveset tudok, keveset hallok. Leginkább lapunk gyászrovatában figyelek föl egyiknek vagy másiknak a képére. Eléggé képtelen helyzet, de – ahogy mondani szokás – lesz ez még így se... Így hát csak gondolatban barangolom be olykor ifjúságom egyik színterét. A minap élem került egyik kép például elég beható csatangolásra készített. Hatására még az egykori sarki vendéglőbe is benyitottam, habár azt már évekkel ezelőtt becsukták, tehát a tekepályán fölcattanó tarolás zaja vagy a cimbalom hangja se szólított, és mégis... Mert az az egyén, akit a képen felismerni véltem, az említett helyen törzsvendég volt. Ennélfogva, ha netán távolabb ült is a söntéstől, akkor se kellett hangoskodnia az italért. A csaplárosné jól ismerte emberünk gusztusát, s ha „ökelme” enyhén megemelte a poharát, a kialvatlan pincérnő máris vitte neki az újabb italt. Jól megalapozott volt köztük az összhang.

Kortyolt valamennyit a kocsisorból, majd mélyen és hosszan a pohárba nézett, és olyankor úgy tűnt, hogy szemének a sarkában megmegvillan az a bizonyos kunzivatar, izmos karján pedig megmozdult, vonaglani kezdett a tetovált löfej. „Kisvártával” aztán egy köpcös őstermelő intésére emberünk kihörpintette a borát, és szótlánul elindult a járda mellett dohogó traktor felé.

Napszámosként kereste a kenyerét, nem válogatott a munkában (hiszen idejekorán megtanulhatta, hogy „válogatós kúdnak üres marad a tarisznyája”). A rábízott földadatot igyekezett minél jobban és gyorsabban elvégezni. A földényben alaposan ráhajtott, mert késő ősztől kora tavaszig nemigen hívták, nemigen talált munkát. A Barában már régebben elsatnyult a nád, de újabban már az acélosabb iránt sem nyilvánul meg kereslet, így az ún. téli aratásból sem vehette ki a részét, de át se alhatta a telet, leginkább a fölforrósodott mezőkön kereste meg a télirevalót. A tél azonban meggyötörte, nehezen viselte el a ködbevesző tétlenséget. Mint az idomítottak, ugrásra készen várta, hogy valamelyik gazda, alkalmi munkaadója odaszóljon hozzá:

– No, akkó mögyünk?!

És mint gyermekkorában a nagy kirándulásra olyan hévvel, jókedvvel indult el a Réttbe, Budzsákba... S ha netán viharfelhők gyülekeztek a Tisza fölött, két ember helyett hányta föl a traktorkocsira a szénát, és útközben éppen hogy csak eljátszadozott a gondolattal, ha mondjuk, másképp alakul

a sorsa, ha például ifjúsága egén a borút, ismételten nem ború, hanem derű és kedvező széljárás követi, akkor minden bizonnyal az ő udvarába fordulna be a jószagú szénával megrakott pótkocsis traktor.

Nem kell neki már többé mások „keze-lábaként” napszámos-munkára várni. Végleg elrendeződött a sorsa... De mi lesz a nálánál fiatalabb sorstársai növekvő és mind vásottabb, reményvesztettebb tömegével? Mihez kezdenek ők, a kétkezi dolgozók, mezei munkások, napszámosok télen? „A tél majd meg fog gyötörni...” És immár a tél-be lépünk, amely egyre egyre csikorog, ködöllik, és nem látszik, dehogyis látszik a vége.

■ AZ ÓVATOS KONTRÁS ■

A tájjellegű ételeiről és italairól ismert vendéglő félhomályos zugában csöndesen iszogató férfiről azonnal meg lehetett állapítani, hogy tucatsnyi borotvapengét megtakarított az arcszörzetén, ám az italra nem sajnálta a devalválódó dinárt, meg a zenészekre sem. Amikor már kellőképpen teleszitta magát szesszel, és a szomszédságában levő lerobbant társaság által rendelt „lila” nótákkal („Galambszívet örököltem...” stb. a „Végigmentem az ormódi temetőn...” helyett), akkor távozóban az egykedvűnek tűnő zenekar előtt meglobogtatott egy nagy címletű bankót, és belekezdtett a Klapka-indulóba... Ám a „Föl, föl vitézek...”-re a zenészek csak „vakarászták” a húrokat, sőt, a hangászok legidősebbje, a veterán kontrás meg is kérdezte tőle:

– Szabad ezt?

– Mé ne, ú is bánáti vót.

– Hunnan?

– Tömösvárrú, és a szabadságunké’ harcót.

– Az más – mondta a kontrás, és szaporán rávert a húrokra, majd a szakállas vendég szeszszagú távozása után oly módon zárta le Klapka György vitézségi ügyét, hogy társai előtt félhangosan gondolkodva kijelentette:

– Meglehet, hogy a szabadságért harcolt Komárom hős védője, de mi itt mi végre jutottunk vele?

Erre már illet nekünk is közelebb kerülni hozzá. Egy ital után már a következőképpen fejtette ki a nézeteit:

– Zavaros időben jobb óvatosnak lenni. Nincs könnyű dolgunk, sokfélék a vendégek, ennél fogva a pénzszerzés nemigen könnyen megy. Muzsikálok és fizetnek... Csudát. Vannak fontoskodók, akik csak mutogatják a szürke papírpénzt, de sehogy sem akarnak megválni tőle. Ilyenkor, bár roppant melegem van, az eszkimó kuttyák jutnak az eszembe. Azok

a szánkóba fogottak, akik előtt egy nyélen ott lóg a velős csont, de nem érik el, akármilyen havas távot szaladnak is be a szánkóval. Kapkodnak, és az étvágygerjesztő csali mögött éhen szaladnak.

– A fontoskodókat gyorsan föl ismerem, föl ismerjük, és igyekszünk tartani a tisztas távolságot, de igen ravaszak, magabiztosak. Tudják, hogy nem küldhetjük őket haza, különösen a lakodalmakból nem adhatjuk ki az útjukat, hiszen ott rokoni, baráti meghívottak. Így hát lovon érzik magukat, magas lóról beszélnek a zenésszel. Szükség esetén még az örömapát is bevetik. No, essünk túl rajta, intek a társainknak, s várjuk a cselszöveget. Végigmér bennünket, majd úgy tesz, mintha düh-dúrból akarná kezdeni a nótát, ám meggondolja magát, tétova mozdulatokkal kiszellőzteti a pénztárcáját, majd kiböki:

– A nótámat húzzátok, tudjátok azt a... Találjátok el!

Betyárokról, csillagokról, és csillagtalan éjszakákról muzsikálunk istenuntáig, végül a „Csak egy kislány...” kezdetűt is megkockáztatjuk, de ökelme csak rázza a fejét, diadalittasan mondja, nem az, nem az, majd amikor az illető is unni kezdi a vacakolást, kesergőre váltunk, ami rendszerint megteszi a magáét, fölfrottyan a fontoskodó, az álromantikáról meg miegymásról szól néhány szót, és odébbáll. Mi meg föllélegezve rázendítünk arra, hogy „Kiment a ház az ablakon...”

Ezek után úgy éreztük, hogy a kontrás legkedvesebb dalaiból illik megrendelni néhányat, és a fontoskodó helyett is fizetnünk kell.

